

Steenmarter in schuur. Karakteristiek zijn roze neus en witte bef. Foto Dick Klees

Interview met auteurs steenmarterboek

Onbekend maakt onbemind

Eind 2010 verscheen een boek over de steenmarter. Een opvallende keuze, want de steenmarter heeft tegenwoordig toch vooral de reputatie van vernielers van autokabels. Opname als kampioen kabelbijter in de Guinness World Records ligt daarmee eerder voor de hand dan een eigen boek. De redactie besloot de auteurs, Sim Broekhuizen, Dick Klees en Gerard Müskens, om opheldering te vragen. Wat bleek? Juist die slechte reputatie vormde het belangrijkste argument.

Joke Winkelman

Het gesprek met de auteurs vindt plaats op een koude, sneeuwrijke morgen, waarop de NS geen van ons in de steek liet. Wel moeten wij het zonder de door een virus gevelde Dick Klees stellen. Sim Broekhuizen steekt direct van wal: "De

weerstand tegen de steenmarter is inmiddels zo groot dat het niet ondenkbaar is dat de huidige beschermde status plaats gaat maken voor een plekje op de vrijstellingslijst, waardoor dit dier weer vogelvrij zou worden. Onterecht, want de aantallen

worden enorm overschat. Daarnaast is de biologie van dit dier bij de meeste mensen onbekend. Er is dus voorlichting nodig en daar hopen wij met dit boek een bijdrage aan te leveren. Bovendien hadden wij nog niet-gepubliceerde gegevens op de plank

liggen en wat wel was gepubliceerd had maar een klein bereik."

Twintig jaar Het onderzoek, dat in 1979 begon, richtte zich aanvankelijk op de bunzing. De toenmalige Jachtraad wilde 25 jaar na de in 1954 herziene jachtwet, waarin de bunzing opnieuw als schadelijk wild werd aangemerkt, meer over de aantalsontwikkelingen van dit dier weten.

Broekhuizen: "Het RIN (Rijksinstituut voor Natuurbeheer; zijn toenmalige werkgever, red.) had een halsbandzender ontwikkeld die geschikt leek voor de bunzing. Maar het gebruik ervan viel tegen. Bunzingen slaan vet op in de nekstreek, waardoor alleen bij dieren in een matige conditie de halsband strak genoeg kon worden aangebracht om achter de kop te blijven zitten. Verbeterde de conditie dan zat de zender te strak. Vanuit ethisch oogpunt hebben we de bunzing toen maar als onderzoeksobject laten vallen."

Muskens: "Op een gegeven moment vingen wij een steenmarter. Dat dier bleek wel goed te zenderen. Wij kregen net in die tijd de vraag van Staatsbosbeheer wat zij moesten doen om steenmarters in hun gebieden te krijgen. Ons onderzoek naar de

steenmarter was dus eigenlijk een toeval-ligheid."

Broekhuizen: "Het mooie was dat het RIN in die tijd de markt voor moest zijn. Het had een eigen technische dienst die alle denkbare spullen maakte. Je liep daardoor als onderzoeker mee in de voorste linie, ook internationaal. Tegenwoordig is het vooral bestuurlijke branden blussen en de markt volgen."

Niet makkelijk Broekhuizen: "Wij onderzochten welke landschapselementen essentieel zijn voor de steenmarter. Dat deden wij in de Ooijpolder. Hierna verkas-

"De historie leert: als je er maar fel genoeg tegenaan gaat, raak je dit dier kwijt. Zoveel zijn er nu ook weer niet."

ten wij naar het stedelijk gebied van Nijmegen. Maar steenmarters lieten zich in de stad slecht vangen. Rampzalig was dat. Totdat Luc Meuwissen kwam, die een meester in het plaatsen van kastvallen bleek. Bovendien had Luc in Nijmegen een tante met een steenmarter in huis." Zo begon twintig jaar steenmarteronderzoek,

dat met pieken en dalen plaatsvond. Want er moesten wel allerlei klussen tussen-door gedaan worden. Aan dassen, PCB-gehalten in de laatste zes otters, uitgezette bevers, de Zoogdieratlas. Voor de onderzoekers een prachtige tijd. Broekhuizen: "Je hoort mij niet mopperen, hoor."

Nieuwe gegevens Muskens: "Er is nog een door Sim gemaakte inhoudsopgave voor dit boek, waar we in 1979 al plannen voor hadden!" Broekhuizen: "Na dertig jaar heb ik die er weer eens bij gepakt. Veel hoofdstukken konden we zo invullen, maar het bleek moeilijk doelgroep en schrijfstijl goed voor ogen te krijgen." Gelukkig kwam het wilde konijnenboek van Marijke Drees, waaraan Broekhuizen ook meewerkte. Dat bleek een nuttige vinger-oefening.

Er is anderhalf jaar aan het manuscript gewerkt. Broekhuizen schreef. Muskens ging aan de gang met alle databestanden en studentenrapporten. Dick redigeerde, maakte nieuwe foto's, bracht oude foto's weer op kleur, en maakte fraaie tekeningen. Broekhuizen: "Dat opnieuw doorkauwen van al die gegevens was een enorme klus." Het bleek een gouden greep de tekst met die gegevens

Omslag van het boek 'De steenmarter'.

Auteurs steenmarterboek: vlnr Sim Broekhuizen, Gerard Müskens, Dick Klees. Foto Dick Klees

aan te vullen. Anders was de zinsnede op pagina 30, waarin de auteurs verzuchten dat er wat de steenmarter betreft 'vroeger, net zoals nu, veel van anderen wordt overgeschreven', ongetwijfeld ook voor dit boek van toepassing geweest.

Stadsdier De steenmarter nam de laatste decennia toe in dichtheden en areaal. In Nederland en Vlaanderen is zelfs sprake van rekolonisatie. Broekhuizen: "Aanvankelijk dachten wij dat de bijna-uitroeiing waarvan begin jaren zeventig sprake was, te maken had met de toen gangbare uitkleding van landschap en boerenerven, in combinatie met de gevolgen van bejaging en bestrijding die tot 1947 legaal plaatsvonden. Maar tot onze verbazing ging de steenmarter vooruit, waarbij dit dier steeds meer ook een dier van de stad werd. Daar kwam nog bij dat de waarde van de pels sterk daalde, jacht op dit dier rendeert nergens meer." In Nederland is de rekolonisatie in het

oosten en noordoosten voltooid. Broekhuizen: "Daar komen nu overal meldingen vandaan." Buitenlandse jachtstatistieken tonen dat de toename na twee tot drie decennia afvlakt, waarna een nieuw evenwicht ontstaat. Broekhuizen: "Dat zag je ook in Twente, waar de rekolonisatie drie decennia geleden begon en redelijk is gedocumenteerd. Uit de Twentse en Drentse gegevens bleek bovendien dat de areaalgrens jaarlijks met vier tot vijf kilometer opschuift. Ten westen van de IJssel komt de soort sinds 2000 voor. Brabant, de Zeeuwse eilanden en het westen van Gelderland zijn nu aan de beurt."

Bescherming Het boek geeft diverse tips voor het weren van steenmarters uit huizen, kippenhokken, nestkasten en auto's. Maar een apart hoofdstuk over bescherming ontbreekt. Broekhuizen: "We hebben wellicht iets teveel vanuit de populatiedynamica geschreven. Op dit moment redt deze soort zich wel. Maar als er een

vrijstelling zou komen, verandert de zaak. De historie leert dat als je er maar fel genoeg tegenaan gaat, je dit dier kwijt raakt. Zoveel zijn er nu ook weer niet."

Müskens: "Weren is OK, maar bestrijden niet. Daarom leggen wij aan plaagdierbestrijders en gemeenteambtenaren uit hoe deze soort in elkaar steekt. Zo kan je overlast in gebouwen verminderen door alternatieve schuilplaatsen in de vorm van takkenhopen en houtstapels aan te bieden. Die geven in de meeste jaargetijden dezelfde beschutting als gebouwen. In Doetinchem doet de gemeente dat al."

Auto-marters Broekhuizen: "Eind jaren zeventig werden autokabels opeens favoriete steenmarterspeeltjes. Vanuit Zwitserland verspreidde zich dit als een olievlek over Europa. Er bestaan daarover meer speculaties dan door feiten ondersteunde verklaringen. Uit ons onderzoek blijkt bijvoorbeeld geen enkele voorkeur voor een automerk of bepaald type kabel.

Steenmarters bijten in, trekken aan en spelen met de kabels. Maar zij knagen er niet aan. Pas op, de steenmarter is een roofdier met hoektanden, geen knaagdier." En die schade tien jaar terug in Borgharen? Müskens: "De steenmarters ontdekten daar toen de autokabel. In een jaar tijd liep drie procent van alle auto's in het dorp zodanige schade op dat deze hersteld moest worden. Volgens de bewoners zaten er 25 steenmarters die het dorp terroriseerden. De plaatselijke burgerraad eiste maatregelen. Maar gelukkig wilde de provincie Limburg eerst een onderzoek. Daaruit bleek dat er maar drie volwassen vrouwtjes en twee volwassen mannetjes rondliepen, en dat maar een vrouwtje jongen kreeg. Samen bestreken zij wel het hele dorp en bezochten zij vele auto's. Daardoor kreeg men het idee dat het om heel veel beesten ging. De provincie besloot toen dat die paar dieren er gewoon bij horen. Juiste voorlichting werd belangrijker gevonden dan bestrijding."

Wat kan de Zoogdierverseniging doen? Tegelijk: "Nou ... voorlichting dus." Müskens: "In Nijmegen wist zeventig tot tachtig procent van de bewoners van huizen waarin steenmarters sliepen nergens van. Dat gelooft niemand! Je ziet alleen te breed uitgemeten negatieve publiciteit. Overlast is meestal beperkt en vindt vooral in het voorjaar plaats als de volwassen mannen hun territorium gaan veiligstellen. De Zoogdierverseniging zou de juiste informa-

tie over dit dier moeten geven, ook op hun website."

Atlasproject Is het lopende Atlasproject een geschikte methode om meer over de verspreiding van de zo verborgen levende steenmarters te weten te komen? Broekhuizen: "Dankzij cameravallen worden steeds meer marterwaarnemingen gedaan. Dat is zeker waardevol." Müskens: "Verkeersslachtoffers geven ook goede informatie. Maar aan waarnemingen van bewoningssporen en geluiden heb je niets. In 1994-2008 was er in Limburg een flinke toename in het aantal meldingen van steenmarters. Overlastbedrijven gingen toen de bij hen binnengekomen meldingen van steenmarteroverlast invoeren. Maar in die periode bleef het aantal verkeersslachtoffers uit hetzelfde gebied gelijk. Meldingen op grond van bewoningssporen en geluidsoverlast duiden vaak op de aanwezigheid van de huisspitsmuis. Dat dier stinkt en maakt ook lawaai. Mensen denken dan dat het een steenmarter is. Je moet dus alleen de zekere waarnemingen opnemen in het Atlasproject."

Tevreden met het boek? Op die vraag wordt wat 'gehumd'. Het omslag is te lief. Bovendien zie je zo nooit een steenmarter in het wild. Een foto van het hele beest in een nachtelijke sfeer had beter geweest. Broekhuizen: "Over sommige foto's hebben wij op het scherpst van de snede met de uitgever onderhandeld. Maar goed, zo'n

Sim Broekhuizen

Werd toen hij twaalf jaar oud was lid van de NJN en kwam zo al vroeg in aanraking met veldbiologie. Studeerde biologie in Utrecht. Promoveerde in Wageningen op onderzoek naar de ecologie van de haas. Werd onderzoeker bij het ITBON (later RIN, vervolgens IBN, nu Alterra). Deed daar onderzoek naar de ecologie van middelgrote zoogdieren (hazen, konijnen, beverratten, bevers, bunningsen, otters, dassen, steenmarters, boommarters). Was een van de redacteurs van de Atlas van de Nederlandse Zoogdieren en enkele jaren eindredacteur van Lutra. Is momenteel gastmedewerker bij Alterra.

Begon in 1979 samen met Frans Maaskamp in de Ooijpolder aan het onderzoek waarop dit boek mede is gebaseerd. Zou graag willen weten of er genetische verschillen zijn tussen plattelands- en stadsmarters: zijn in urbane milieus geboren steenmarters later ook aan de stad gebonden en blijft een plattelandster voor eens en altijd een plattelandster?

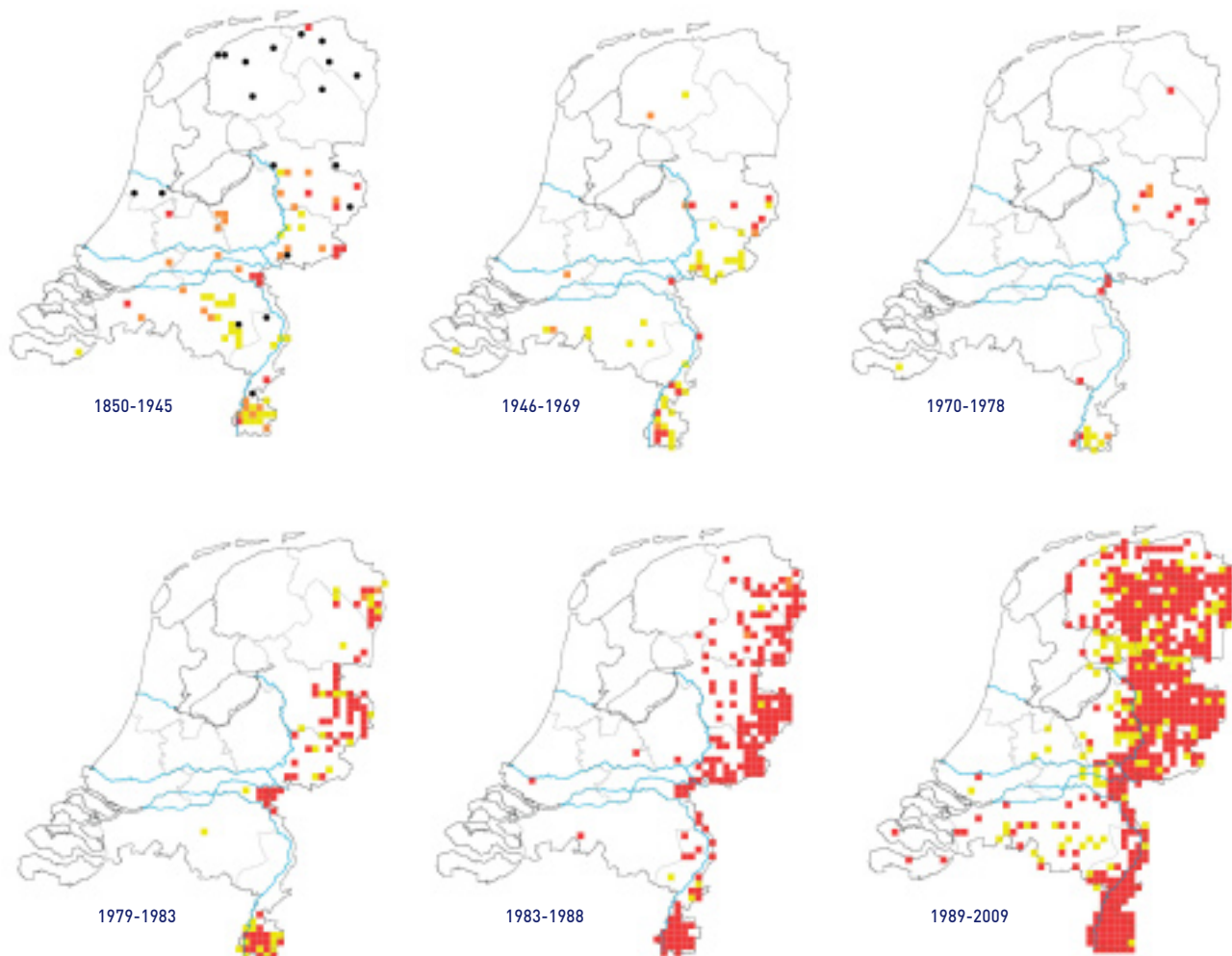

Gerard Müskens

Werd als twaalfjarige lid van de natuurstudieclub op zijn middelbare school in Mook. Vanaf zijn zestiende werkte hij mee aan het roofvogelonderzoek dat Paul Opdam in 1969 in het Reichswald en Rijk van Nijmegen startte. Deze hobby houdt hem nu nog steeds bezig. Na zijn hbo-studie zoölogisch analist ging hij in 1977 voor het RIN (nu Alterra) werken, eerst op de afdeling ornithologie en vanaf 1981 op de afdeling zoölogie als medewerker van Sim Broekhuizen, onder andere aan het onderzoek waarop dit boek mede is gebaseerd. Werkt nog steeds bij Alterra en houdt zich vooral bezig met projecten waarbij telemetrische technieken worden toegepast (aan marters, bevers, grutto's, ganzen, hamsters). Wil graag meer over geursporen van steenmarters weten: waarom zoeken steenmarters ook na lange tijd van afwezigheid juist die huizen op, waar eerder ook marters zaten?

Een in het kader van het onderzoek gezenderde steenmarter (vrouwtje A) met jong in Nijmegen. Foto Sim Broekhuizen

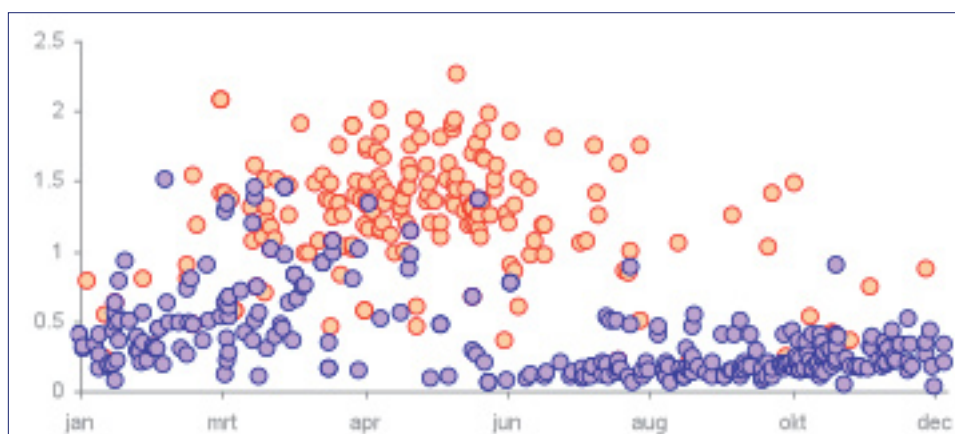
Figuur 1 Geregistreerde meldingen van de steenmarter in Nederland in verschillende perioden. (uit: Atlas van de Nederlandse Zoogdieren)

boek moet ook verkopen.” Müskens: “En tot onze grote schrik zit er op bladzijde 40 een fout in de grafiek.” Ook vinden zij het jammer dat er geen ruimte was om de vijftig mensen die aan het onderzoek hebben meegewerkt in het dankwoord bij naam te noemen.

Favoriet? Blijft de vraag wat de auteurs nou precies met de steenmarter hebben. Müskens: “De spanning bij het volgen van gezenderde dieren!” Voor Broekhuizen is

dat de heerlijkheid. Maar ‘vermarterd’ zijn ze zeker niet. Müskens: “Ieder dier waar ik beter naar kijk intrigeert”. Broekhuizen: “Als ik een goede vraag heb, worden zelfs watervlooiën boeiend!” De steenmarter is in ieder geval niet hun exclusief favoriete dier. Wat wel staat is dat de auteurs een lezenswaardig boek hebben gemaakt, waaraan zowel kenners als een breder publiek veel leesplezier kunnen beleven.

Juiste figuur testikelgewichten, ter vervanging van de foute figuur op pag. 40 van het boek ‘De Steenmarter’.

Testikelgewichten (in grammen) in de loop van het jaar, waarbij onderscheid is gemaakt tussen dieren met (rode cirkels) en zonder vrij sperma (blauwe cirkels).

Verder lezen?

- S. Broekhuizen, D. Klees & G. Müskens, 2010. De steenmarter. KNNV Uitgeverij, Zeist. Een boek over de leefwijze en vele andere aspecten van de steenmarter, van onderscheid met boommarter, verspreiding en aantalsontwikkelingen, voortplantingsbiologie, tot overlast in en om huis. Op basis van gegevens uit de literatuur, aangevuld met de resultaten van ruim twintig jaar eigen onderzoek. Met veel foto's en tekeningen. Uitgegeven door KNNV Uitgeverij in samenwerking met de Zoogdierverseniging. Mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds (Meester Prikkebeen Fonds).

Het boek De Steenmarter is te bestellen bij de webwinkel van de Zoogdierverseniging (www.zoogdierwinkel.nl), prijs €19,95 (excl. verzendkosten). De speciale prijs voor leden van de Zoogdierverseniging is €17,95.